

حاکمیت مطلق قانون به رسمیت شناخته نمی‌شود، تلاش برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی با وجود اعطای امتیازات و تسهیلات بیشتر، همیشه با شکست و ناکامی مواجه بوده است. از این رو، تلاش برای افزایش امنیت سرمایه‌گذاری از طریق ثبات در سیاست‌های دولت و عدم تغییر مداوم قوانین مربوطه، می‌تواند از اولین اولویت‌ها برای تشویق

سرمایه‌گذاری خارجی قلمداد شود. شایان ذکر است با افزایش امنیت سرمایه‌گذاری علاوه بر فراهم شدن زمینه جذب سرمایه‌های مستقیم خارجی، شرایط برای سرمایه‌گذاری داخلی نیز بهتر می‌شود.

اقتصاد ایران: متشکریم. ■

انجمن اقتصاددانان

بانکداری اسلامی و گیر و دار مدرنیته بانکی

سخنرانی دکتر علی رشیدی، رییس انجمن اقتصاددانان، در جلسه ماهانه انجمن

در نظام‌های بانکی، دو سیستم بانکداری اسلامی و مدرن مورد بررسی قرار می‌گیرند. تفاوت‌های این دو سیستم را می‌توان در مواردی همچون عوض شدن ذات، مفهوم و ارزش پول، مقدار پول، عوض شدن نقش پول، تغییر نقش پس‌انداز، عوض شدن ریسک و عوامل تأثیر گذار در نقل و انتقال پول، نقش ربا و بهره در این دو سیستم، راه حل‌هایی که

همین خاطر، قرارداد برتون وودز را می‌توان یکی از بزرگترین حقه‌های تاریخ دانست. اتفاق مهم دیگری که در سال ۱۹۷۲ به وقوع پیوست این بود که نیکسون بعد از شکست در جنگ ویتنام و از دست دادن مقدار زیادی طلا رابطه ثابت طلا و دلار را قطع کرد و دلار ارزش ذاتی پیدا کرد. بعد از این اقدام، قیمت هر اونس طلا تا ۱۰۰ دلار بالا رفت و امروز، به هزار و ۲۶۰ دلار رسیده

است. قطع رابطه طلا و دلار سبب شد عرضه پول تا زمانی که تقاضا برای آن وجود دارد، تا بینهایت افزایش پیدا کند و محدودیتی برای عرضه پول وجود نداشته باشد.

از ۱۹۷۲ تاکنون، نقش طلا به عنوان پایه پولی به طور کامل از بین رفته است. در حال حاضر مسأله پول اعتباری مطرح است، یعنی علدها هستند که در حساب‌های بانکی ثبت و جابه‌جا می‌شوند و امروزه پول جز یک مفهوم ذهنی چیز دیگری نیست.

در ایران تا سال ۱۳۳۶ تمام هم و غم ما این بود که چقدر پشتوانه داریم. پشتوانه ما هم مقداری طلا و مانند اینها بود. چاپ پول هم بر همین مبنا انجام می‌گرفت. اما در سال ۱۳۳۷ و در پی توافق با صندوق بین‌المللی پول، دلار از ۳۲/۵ ریال به نرخ ۷۵/۷۵ ریال افزایش پیدا کرد. در واقع به استناد موجودی طلا و ارز موجود، ۶۵۰ میلیون تومان اسکناس جدید منتشر شد و بخشی از صنایعی هم که به وجود آمدند، بر همین مبنا شکل گرفتند.

تغییر نقش پول

در کتب پول و بانک، پول به عنوان وسیله مبادله، پس‌انداز، محاسبه و مانند اینها ذکر شده است. امروزه علاوه بر این موارد، پول به وسیله‌ای برای سرمایه‌گذاری تبدیل

این نظام‌ها برای مسائلی اقتصادی دارند و مشکلات خاص ناشی از نبود بانک مرکزی قوی و فقدان سیاست پولی و ضعف‌های اجرایی و کارشناسی مشاهده کرد.

در سیستم‌های اقتصادی دنیای قدیم، پول به شکل طلا و نقره رایج بود و بعدها به شکل سکه و پول فلزی در آمد. خود این سکه‌ها دارای ارزش ذاتی بودند و تقریباً تا قرن ۱۶ میلادی، در اکثر جوامع، طلا و نقره نقش پول را داشتند و بر حسب عیار آن مورد استفاده قرار می‌گرفتند. بین سال‌های ۱۸۵۰ تا ۱۹۱۴ میلادی، دنیا به سمت سیستم پایه طلا حرکت کرد و پول هر کشور بر مبنای مقدار معینی از طلا معرفی می‌شد. در اواخر قرن ۱۹ که پول کاغذی به وجود آمد، این نوع پول معرف مقدار مشخصی از طلا بود، بنابراین تا سال ۱۹۳۹ میلادی، طلا دلار، لیره و چند ارز عمده، تقریباً پول جهانی را تشکیل می‌دادند. بعد از جنگ جهانی و در خلال سال‌های ۱۹۴۴ تا ۱۹۴۵ میلادی، صندوق بین‌المللی پول پایه ریزی و دلار به عنوان واحد پول بین‌المللی پذیرفته شد، چرا که تنها آمریکا بود که می‌توانست ارزش دلار را با طلا تثبیت و تنظیم کند. به این ترتیب و طبق قرارداد برتون وودز، هر اونس طلا ۳۵ دلار قیمت گذاری شد.

این اقدام باعث گردید آمریکا بتواند هر اقدامی را که بخواهد، در ازای دادن یک تعداد کاغذ انجام دهد و به

گردیده است. در واقع از قرن ۱۱ که وام‌های تجاری توأم با سود رواج یافته و پول از یک کالای صرفاً مصرفی خارج شده، شرایط به گونه‌ای پیش رفته که می‌توان از پول، پول ایجاد کرد. از اینجا به بعد، این بحث به وجود آمد که باید به کسی که این پول را فراهم کرده، سهمی پرداخت کرد. نقش جدیدی هم که اخیراً برای پول پیدا شده، سفته بازی روی ارزش آینده پول و یا ریسک وام‌ها و اعتبارات است.

از سوی دیگر، در سیستم پایه طلا پس‌انداز، مازاد درآمد نسبت به مصرف بود، ولی در دنیای فعلی، نقش پس‌انداز اهمیت بسیار بیشتری پیدا کرده است. امروزه به این علت پس‌انداز می‌کنیم که مصرف در آینده را نسبت به مصرف در زمان حال ترجیح می‌دهیم.

همچنین مسأله تأمین آتیه در این موضوع نقش دارد. مثلاً در ژاپن با وجود کاهش شدید نرخ بهره، میزان پس‌انداز بالا رفته که عمدتاً به دلیل نگرانی‌ها از مخارج و شرایط اقتصادی آینده است.

ریسک نقل و انتقال پول

در سیستم پایه طلا اگر پول به کسی بدهید، در آینده به همان میزان پس می‌گیرید. اما در سیستم امروز، علاوه بر تورم که ارزش واقعی پول و پس‌انداز را کم می‌کند، وام گیرنده ناشناس بوده و حوزه جغرافیایی نامحدود است و این عوامل، ریسک اصل سرمایه را بالا می‌برند. در سیستم بانکی مدرن، بخشی از این ریسک‌ها از طریق نرخ بهره پوشش داده می‌شوند. در حال حاضر، در بانک‌های اروپا برای فعالیت‌های متفاوت بسته به میزان ریسک آنها، نرخ‌های بهره مختلفی دریافت می‌شود. از طرفی، مؤسسات و شرکت‌های بیمه‌ای، خود این نرخ‌ها را برای بانک‌ها تضمین می‌کنند.

سؤال بسیار مهم، نقش نرخ بهره در تعیین قیمت کالاها است، یعنی مثلاً قیمت یک کالایی که ۲۰ سال عمر می‌کند، چه نسبتی با قیمت کالایی با طول عمر یک سال دارد؟

این موضوع در سیستم بانکداری مدرن کاملاً قابل محاسبه است. در سیستم بهره می‌توان گذشته، حال و آینده کالاها، اموال و دارایی‌ها را به هم مربوط کرد. از این طریق، بین پس‌انداز کنندگان، سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی رابطه برقرار می‌شود و ارزش واقعی هر چیز در هر زمانی قابل تعیین است. مثلاً اگر قرار باشد نرخ بهره در سال آینده کاهش یابد، منطقی نیست وام دراز مدت گرفته شود.

مسأله‌ای مهم در مورد سیستم بانکی ایران، آن است که در حال حاضر، به جز قرض الحسنه - آن هم با فرض این که منابع آن درست هزینه شوند - سایر عقود نظیر فروش اقساطی، جعاله و مانند اینها در اصل یک نوع فعالیت هستند و اساس همگی آنها بر مبنای نرخ بهره واقعی است که با عملیات بانکداری اسلامی منافات دارند. ■